

4. Formativní období klasické politické ekonomie

4.1 Příčiny vzniku formativního období

Merkantilismus byl sice první relativně ucelenou soustavou ekonomických názorů, která byla navíc orientována tržně, ale vývoj prokázal jeho omezenou použitelnost. Priorita obchodu znamenala orientaci na sice významný, ale nikoliv nejdůležitější znak tržního hospodářství. Jestliže rozvoj obchodu stál u impulsů zrodu a rozvoje svobodných tržních soustav, pak tentýž rozvoj si vynutil potlačení priority obchodu v soustavě ekonomických názorů a preferenci hodnot, které merkantilismus nebyl schopen sdílet, neboť je apriori negoval.

Merkantilismus založený na ztotožnění bohatství s penězi a využívající přísné státní regulace zahraničního obchodu i domácích hospodářských procesů a poměrů, vytvořil podmínky pro do té doby nevídanou dynamiku rozvoje hospodářské aktivity. Podpora rozvoje manufakturních výroby vytvářela podmínky pro rozvoj obchodu, ale také prohlubovala závislost obchodu na výrobcích. Mezinárodní obchod byl citlivý na úroveň rozvoje a produktivnosti domácích výroby ve srovnání se zahraničními. Rozvoj manufaktur také vytvářel předpoklady pro přechod ke strojovým výrobcům a továrnám. Tím byl umocněn rozvoj hospodářství který stále zřetelněji signalizoval, že prosperita a síla země jsou závislé na rozvoji továrních výroby, jejich produktivnosti, vytváření podmínek pro akumulaci, což se odráželo i do proměn politických a společenských.

Hospodářský a společenský vývoj byl doprovázen poznáním, že:

- *skutečné bohatství společnosti je skryto a vytvářeno ve sféře výroby*
- *hospodářství je svébytný organismus se zákonitostmi, které je nutno poznávat a respektovat*

Tyto myšlenky začaly vytvářet základní rámec vzniku soustavy ekonomických názorů, které vstoupily do historie jako klasická politická ekonomie. Její vznik byl odpovědí na proměny provázející hospodářský a

společenský vývoj v 17. a 18. století. Byl však také zrodem nové vědy – ekonomie se vydělila ze širšího proudu společenskovedního myšlení, jako svébytná teoretická disciplína.

Nelze opomenout ani skutečnost, že potřeba nového systému ekonomických názorů byla stimulována i krizí merkantilismu, která se prohlubovala z výše uvedených důvodů a která byla přes všechny různosti a specifika vývoje jednotlivých zemí umocňována faktickými hospodářskými potížemi, do kterých jednostranná merkantilistická doktrína dováděla jednotlivé země.

Nástup nového směru ekonomického myšlení navazuje na krizi předchozí doktríny, ale zpravidla také na časové období, ve kterém se nový směr konstituuje ve svých základech. *Toto období se nazývá formativní* a reprezentují ho autoři, jejichž názory se vyznačují dvěma znaky:

- *staví se kriticky k dominujícímu systému ekonomických názorů* a své názory vyjadřují nejen kriticky, ale zpravidla v konfrontaci s oficiální doktrínou
- *jejich soustava názorů je vnitřně kompatibilní se základními charakteristikami budoucího směru.* Jejich názory jsou méně vyargumentované, často intuitivní, ale jsou systematicky včleněny do soustavy.

Jedna z mála všeobecně deklarovaných shod v soudobé ekonomii se týká roku 1776, se kterým všichni spojují vznik ekonomie jako vědy a zrod klasické politické ekonomie v Anglii v díle A. Smitha. I klasická politická ekonomie měla své formativní období s řadou významných myslitelů především v Anglii a Francii. Formativní období – období konstituování teoretického systému klasické politické ekonomie trvalo 100 let.